

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ПОЛІТИЧНА ТРАНЗИТОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни за вибором
підготовки докторів філософії зі спеціальності
034 «культурологія»

Харків, 2016

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Харківська державна академія культури,
кафедра філософії та політології

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: доктор політичних наук, професор
О. І. Романюк.

Затверджено Радою факультету культурології ХДАК
«__» квітня 2016 року, протокол №

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Політична транзитологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки докторів філософії зі спеціальності «».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є проблеми переходу до демократії в контексті їх соціокультурного поля.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна пов'язана з іншими дисциплінами гуманітарних циклів — «Політологія», «Історія та теорія культури», «Соціологія», «Філософія» та «Правознавство».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета:** формування системних знань про процеси політичних трансформацій та ролі в них соціокультурних чинників.

1.2. Завдання:

- сформуванню уявлення про об'єкт та предмет політичної транзитології;
- дати знання щодо закономірностей розвитку транзитивних (перехідних) процесів;
- навчити самостійного аналізу явищ, пов'язаному з політичними переходами;
- прищепити демократичні та патріотичні ціннісні орієнтації.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми аспіранти повинні:

знати:

- об'єкт та предмет політичної транзитології;
- основні поняття політичної транзитології;
- сутність основних етапів становлення знань про політичні переходи;
- основні методи дослідження транзитивних процесів;
- основні закономірності та тенденції розвитку транзитивних процесів;
- особливості посткомуністичних трансформацій;
- рекомендовану літературу з курсу.

уміти:

- дати компетентну оцінку подіям, пов'язаним зі зміною політичних режимів;
- обґрунтувати власну точку зору на сутність транзитивних процесів;
- використовувати одержані знання в майбутній професійній діяльності.

мати навички:

- самостійного аналізу транзитивних процесів;
- захисту ідеалів демократії та свободи;
- захисту державної незалежності України.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години / 2 кредити ECTS, з них 30 годин аудиторних занять (20 год. – лекційних занять, 10 год. – семінарських).

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни складається з одного змістовного модуля, який включає в себе 10 тем.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	усього	У тому числі			
		аудиторні	лекції	семінари	сам. робота.
1	2	3	4	3	6
Тема 1. Транзитологія як напрям політичної науки	10	2	2		6
Тема 2. Становлення уявлень про переходи до демократії в суспільно-політичній думці	10	2	2		6
Тема 3. Транзитологічна парадигма	12	4	2	2	6
Тема 4. Парадигмальна криза початку 1990-х років	12	4	2	2	6
Тема 5. Посткомуністичні трансформації як специфічний тип політичних переходів	13	4	2	2	6
Тема 6. Моделі політичних переходів	13	4	2	2	6
Тема 7. Посткомуністичні революції	10	2	2		6
Тема 8. Інституційні чинники транзитивних процесів	10	2	2		6
Тема 9. Переходи до демократії як глобальний процес	12	4	2	2	6
Тема 10. Проблеми політичної трансформації України	10	2	2		6
Усього годин	90	30	20	10	60

ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Транзитологія як напрям політичної науки

Мета – сформулювати уявлення про об'єкт, предмет, основні поняття та методологічну базу політичної транзитології.

Об'єкт, предмет та основні поняття політичної транзитології. Транзитивні (перехідні) процеси як об'єкт транзитології. Поняття «перехідність», «перехідні процеси», «перехідні суспільства». Органічний та наслідуваний типи політичних переходів. Поняття «політичний транзит», «політична трансформація», «політична модернізація». Загальні закономірності переходів до демократії та їх особливості в окремих країнах, умови формування демократичних та зворотних переходів, тенденції розвитку трансформаційних процесів, їх детермінанти та моделі як предмет політичної транзитології.

Методологічні засади дослідження політичних переходів. Специфіка застосування основних методів політичної науки (системного, структурно функціонального, аналізу політичної поведінки та політичних рішень, кількісних, порівняльних та інших) до аналізу політичних переходів. Емпіричні показники перебігу транзитивних процесів.

Моніторинги міжнародної правозахисної організації Freedom House «Freedom in the World» та «Nations in Transit».

Тема 2. Становлення уявлень про переходи до демократії в суспільно-політичній думці

Становлення транзитологічних знань. Концепція експорту демократії в теорії деколонізації. Спроба інсталяції структур і норм західних демократій у постколоніальні країни та невдача з її реалізацією. Концепція структурного детермінізму в теорії політичної модернізації. Зумовленість демократизації суспільства формуванням ринкової економіки та зміною соціальної структури суспільства.

Виникнення транзитології та розробка транзитологічної парадигми. Данкварт Растов – фундатор політичної транзитології. Стаття Растова ««Переходи до демократії: спроба динамічної моделі». Ґрунтовне опрацювання транзитологічної парадигми в праці Гілл’єрмо О’Доннелла і Філіппа Шміттера «Переходи від авторитарного правління: спроба висновків стосовно нестійких демократій».

Тема 2. Транзитологічна парадигма

Мета – з’ясувати, на яких уявленнях про закономірні етапи переходів до демократії та їх змістовне наповнення ґрунтувалася первинна парадигма транзитології.

Переходи до демократії як процес послідовної інституціоналізації політичних змін. Закономірні етапи переходів до демократії в транзитологічній літературі. Етапи переходів до демократії та їх змістовне наповнення в праці Гілл’єрмо О’Доннелла і Філіппа Шміттера «Переходи від авторитарного правління : спроба висновків стосовно нестійких демократій».

Лібералізація – інституціоналізація громадянських свобод без трансформації владного апарату. Опікунська демократія. Передумови початку лібералізації. Розстановка політичних сил. Авторитарний та опозиційний блоки та їх диференціація. Лібералізація згори та здолу.

Демократизація – інституціоналізація демократичного механізму влади. Передача влади від групи осіб до зведення правил як головне завдання етапу демократизації. Переговори й укладання пактових угод як необхідні умови створення демократичного механізму успадкування урядової влади. Вплив співвідношення між провідними політичними силами суспільства на стабільність демократичної влади. Спонукальні мотиви свідомого вибору політичними силами конкурентного механізму набуття політичної влади.

Соціалізація – інституціоналізація демократичної політичної поведінки. Основні завдання етапу соціалізації. Зміна політичної культури еліти та усього населення. Чинники успіху демократичної соціалізації населення. Демократизація політичної культури як вирішальний показник успіху політичного переходу. Демократія, що сама себе підтримує.

Тема 4. Парадигмальна криза початку 1990-х років

Мета – з’ясувати сутність кризи первинної парадигми транзитології, її причини та шляхи подолання.

Невідповідність перебігу посткомуністичних трансформацій постулатам транзитологічної парадигми та її рефлексія в працях Валері Банс, Хуана Лінца і Альфреда Степана, Клауса фон Байме, Майкла Макфола, Єжи Мачкува. Спроби заперечення транзитології як наукового напрямку. Праця Бориса Капустіна «Кінець «транзитології?»» Критика недоліків транзитологічної парадигми Томасом Каротерсом.

Початок парадигмального оновлення транзитології. Концепції «*подвійного переходу*» (книга Адама Пшеворського «Демократія і ринок. Політичні й економічні реформи в Східній Європі та Латинській Америці»), «*потрійного переходу*» (стаття Клауса Оффе

«Капіталізм через демократичний проект? Демократична теорія потрібного переходу в Центрально-Східній Європі»), «четвертного переходу» (стаття Тараса Кузьо «Перехід у посткомуністичних державах: потрібний або четвертий»). Основні напрями подальшого розвитку транзитологічних студій.

Тема 5. Посткомуністичні трансформації як специфічний тип політичних переходів

Мета – розкрити системні особливості посткомуністичних трансформацій як процесу суспільно-політичних змін, з'ясувати основні відмінності посткомуністичних трансформацій від попередніх політичних переходів.

Структурні відмінності вихідних позицій посткомуністичних трансформацій від вихідних позицій попередніх політичних переходів. Тоталітарні системи з різним ступенем їх саморуйнації як вихідні позиції посткомуністичних трансформацій. Новоутворений характер абсолютної більшості посткомуністичних держав.

Посткомуністичні трансформації як перехід від тоталітаризму до демократії. Тоталітарний характер комуністичних режимів та його вплив на перебіг трансформаційних процесів. Необхідність докорінних змін в усіх сферах суспільного життя в умовах посткомунізму. Політичні, економічні та культурні аспекти посткомуністичних трансформацій та їх взаємозв'язок. Посткомунізм як посттоталітаризм. Концептуальні підходи до поняття «посттоталітаризм». Посттоталітаризм як післясталінський комунізм. Посттоталітаризм як процес авторевізії посткомуністичних суспільств. Широке розуміння посттоталітаризму.

Посткомуністичні трансформації як перехід від багатонаціональних державних утворень до суверенної національної державності. Бінарна структура трансформаційних процесів в новоутворених посткомуністичних державах. Соціально-політична та національно-державна складові процесу посткомуністичних трансформацій. Особливості політичного конфлікту та розстановки політичних сил в умовах новоутвореної посткомуністичної державності. Роль національно-державного чинника в розвитку транзитивних процесів на посткомуністичному просторі.

Тема 6. Моделі політичних переходів

Мета – засвоїти методологічні засади розробки моделей транзитивних процесів та основні тенденції перебігу посткомуністичних трансформацій.

Методологічні засади розробки транзитивних моделей. Поняття «політична модель». Методи моделювання. Статичне та динамічне моделювання. Відмінність моделей переходів від авторитарних режимів від моделей посткомуністичних трансформацій.

Двополюсність моделей переходів від авторитаризму. Моделі переходів від авторитарного правління Семюела Гантінгтона: прямого переходу; перерваної демократії; другої спроби; циклічна, деколонізація.

Специфіка моделей посткомуністичних трансформацій. Моделі посткомуністичних трансформацій: прямого переходу до демократії; переходу до демократії з затримкою; двофазового переходу; циклічних коливань; переходу до авторитаризму; зворотного розвитку. Поняття «неототалітаризм». Перспективи подальшого розвитку трансформаційних процесів

Пояснення моделей посткомуністичних трансформацій у контексті функціонального підходу. Формування конкурентного механізму політичної влади в контексті взаємодії між екскомуністичними та антикомуністичними партіями. Пояснення моделей в контексті структурного підходу. Особливості вихідних позицій трансформаційних процесів у різних посткомуністичних країнах. Спадщини дототалітарного періоду розвитку суспільств. Роль національно-державного чинника в перебігу трансформаційних процесів.

Тема 7. Посткомуністичні революції

Мета – з'ясувати роль революційного чинника в перебігу посткомуністичних трансформацій

Посткомуністичні революції як новий тип політичних революцій. Відмінність посткомуністичних революцій початку XXI століття від антикомуністичних революцій кінця XX століття. Збройні та «оксамитові» революції. Поняття «оксамитові революції».

Причини та приводи «Бульдозерної революції» 2000 р. в Сербії, «Грояндової революції» 2003 р. у Грузії, «Помаранчевої революції» 2004 р в Україні, «Тюльпанової революції» 2005 р. у Киргизстані. Проблеми та чинники постреволюційного розвитку. Повторні революції: «Постюльпанова» 2010 р в Киргизстані та «Революція гідності» 2013-2014 рр. в Україні. Завдання та характер посткомуністичних революцій, їх закономірності та наслідки.

Тема 8. Інституційні чинники транзитивних процесів

Мета – з'ясувати який вплив справляють державне правління, державний устрій та виборча система на розвиток трансформаційних процесів.

Уявлення про інституційні чинники, що сприятливі для усталення демократії, в транзитологічній літературі.

Державне правління. Проблеми взаємодії президентської та парламентської влади в транзитивних суспільствах. Системи державного правління посткомуністичних країн та їх вплив на перебіг посткомуністичних трансформацій.

Державний устрій. Політичні режими перехідних країн та форми державного устрою. Шляхи децентралізація влади в умовах унітарного державного устрою. Місцеве самоврядування. Державний устрій посткомуністичних країн.

Виборчі системи. Переваги та недоліки основних типів виборчих систем у транзитологічній літературі. Кореляційна залежність характеру політичного режиму від типу виборчої системи. Виборчі системи посткомуністичних країн. Розв'язання проблеми подолання мультипартійності парламенту в річці демократичного розвитку. Надання національним меншинам безпосереднього представництва в парламенті як один зі способів подолання міжетнічних суперечностей.

Тема 9. Переходи до демократії як глобальний процес

Мета – сформулювати уявлення про процес переходу до демократії в світовому масштабі, його етапи та траєкторію розвитку.

Переходи до демократії в контексті світового політичного процесу. Хвильова концепція демократизації сучасного світу Семюела Гантінгтона. Поняття «хвиля демократизації» та «зворотна хвиля» («відлив»). Гантінгтон про початок процесу демократизації сучасного світу. Історична зумовленість критеріїв політичної демократії. Три хвилі демократизації та дві зворотні хвилі: причини та їх перебіг.

Розвиток світового демократичного процесу після лавинного краху комуністичних режимів. Безпрецедентний демократичний прорив. Кількісна перевага демократичних режимів щодо недемократичних. Демократична ейфорія та її наслідки. Особливості нових демократій посткомуністичного періоду. Концепція «четвертої хвилі» політичних переходів Майкла Макфола та проблема її коректності. Статистичний аналіз світового політичного розвитку після 1974 року.

Гіпотеза третьої зворотної хвилі. Причини третьої зворотної хвилі. Вплив світових економічних криз на формування хвиль політичних переходів. Посткомуністичні трансформації в контексті гіпотези третьої зворотної хвилі.

Тема 10. Проблеми політичної трансформації України

Мета – з'ясувати особливості сучасного політичного розвитку українського суспільства

Транзитивний характер сучасного українського суспільства. Особливості комуністичного режиму, що функціонував у попередній період в Україні. Спосіб загибелі комуністичного режиму в Україні. Нерозривний зв'язок загибелі комуністичного режиму з національно-визвольними змаганнями українського народу.

Політичний розвиток українського суспільства після загибелі комуністичного режиму та здобуття Україною державної незалежності. Циклічний характер трансформаційного процесу: цикли демократизації та авторитаризації. Суперечності посткомуністичного розвитку українського суспільства. Роль західного та російського зовнішньополітичних чинників на розвиток політичного процесу в Україні.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1. Праця Данкварта Растова «Переходи до демократії: спроба динамічної моделі» (2 год.)

Мета семінару – з'ясувати роль роботи Д. Растова у фундації транзитології, засвоїти методологічні принципи дослідження демократичних транзитів, запропоновані Д. Растовим.

План

1. Історичні умови розробки Данквартом Растовим динамічної моделі переходу до демократії.
2. Методологічні принципи дослідження переходів до демократії.
3. Фази переходу до демократії.
4. Загальні висновки роботи.

Семінар 2. Праця Майкла Макфола «Четверта хвиля демократії та диктатури» (2 год.)

Мета семінару – з'ясувати, які відмінності посткомуністичних трансформацій від попередніх переходів до демократії, що відбулися в країнах Південної Європи та Латинської Америки, виявив Майкл Макфол

План

1. Узгоджені та неузгоджені моделі політичних переходів
2. Причинні моделі зміни режимів в умовах посткомунізму
3. Зовнішньополітичні впливи та транзитивні процеси

Семінар 3. Особливості посткомуністичних трансформацій (2 год.)

Мета семінару – усвідомити специфічні особливості посткомуністичних трансформацій та їх істотні відмінності від попередніх політичних переходів.

План

1. Проблема посткомуністичних трансформацій у політологічній літературі.
2. Посткомуністичні трансформації як процес переходу від тоталітарних режимів.
3. Посткомуністичні трансформації як перехід від багатонаціональних державних утворень до суверенної національної державності.

Семінар 4. Моделі політичних переходів

Мета семінару – засвоїти методологічні основи розробки динамічних моделей, з'ясувати у чому полягає відмінність попередніх політичних переходів від посткомуністичних трансформацій

План

1. Методологічні основи розробки моделей політичних переходів.
2. Моделі переходів до демократії від автократичного правління С. Гантінгтона.
3. Моделі посткомуністичних трансформацій

Семінар 5. Праця Семюела Гантінгтона «Третя хвиля. Демократизація наприкінці ХХ століття» (2 год.).

Мета семінару – розкрити сутність хвильової концепції демократизації сучасного світу С. Гантінгтона, сформуванню уявлення про перебіг світового демократичного процесу.

План

1. Хвильова концепція демократизації сучасного світу С. Гантінгтона.
2. С. Гантінгтон про початок світового демократичного процесу.
3. Причини «третьої хвилі» переходів до демократії.
4. Розвиток світового демократичного процесу на зламі ХХ та ХХІ століть.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Форма успішності навчання та підсумкового контролю. Передбачено поточний контроль знань аспірантів у формі відповідей на семінарах, виступу з рефератами, якості виконання завдань самостійної роботи. Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі залікового тестування.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

Основна

1. Глобальне відродження демократії / за ред. Л. Даймонда, М. Ф. Платнера; пер. з англ. – Львів : Ахілл, 2004. – 464 с.
2. Карл Т. Л. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы. Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций / Т. Л. Карл, Ф. Шмиттер; пер. с англ. // Полис. – 2004. – № 4. – С. 6–27.
3. Карл Т. Л. Пути перехода от авторитаризма к демократии в Латинской Америке, Южной и Восточной Европе / Т. Л. Карл, Ф. Шмиттер; пер. с англ. // Международный журнал социальных наук. – 1991. – № 1. – С. 29–46.
4. Мачкув Е. Преобразование коммунистического тоталитаризма и посткоммунистическая системная трансформация: проблемы, концепции, периодизация / Е. Мачкув; пер. с немец. // Полис. – 2000. – № 4. – С. 38–59.
5. Мельвиль А. Демократические транзиты: теоретико-методологические и прикладные аспекты / А. Мельвиль. – М.: МОИФ, 1999. – 280 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В.П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемчученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
7. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке / А. Пшеворский; пер. с англ.. – М. : РОССПЭН, 2000. – 320 с.
8. Растоу Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. А. Растоу; пер с англ. // Полис. – 1995. – № 5. – С. 5–15.
9. Ревель Ж.-Ф. Відживлення демократії / Ж.-Ф. Ревель; пер. з франц. – К. : Критика, 2004. – 591 с.
10. Романюк О. І. Від тоталітаризму до демократії та національної державності: системний аналіз посткомуністичних трансформацій: монографія / О. І. Романюк – Х. : ХДАК, 2011. – 376 с.
11. У пошуках правильної парадигми: концептуальні перспективи посткомуністичного переходу у країнах Східної Європи / за ред. Д. Гузіни; пер з англ. – К. : вид-во «Ай Бі», 2003. – 342 с.
12. Фисун А. А. Демократия, неопартизмонализм и глобальные трансформации: монография / А. А. Фисун. – Х. : Константа, 2006. – 352 с.
13. Шаповаленко М. В. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции: монография / М. В. Шаповаленко. – Х. : Изд-во Харьк. нац. ун-та внутр. дел, 2007. – 340 с.
14. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии / Ф. Шмиттер // Полис. – 1996. – № 5. – С. 16–27.
- 15 Шмиттер Ф. Что есть демократия ... и чем она не является / Ф. Шмиттер, Т. Л. Карл // Диалог. – 1993. – № 2. – С. 39–46.
16. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века; пер. с англ. / С. Хантингтон. – М. : РОССПЭН, 2003. – 386 с.

Додаткова

17. Байме К. Політичні теорії сучасності / К. Байме; пер. з німецьк. – К. : Стило, 2008. – 396 с.
18. Банс В. Элементы неопределенности в переходный период / В. Банс; пер. с англ. // Полис. – 1993. – № 1. – С. 116–124.
19. Бжезинський З. Великі перетворення / З. Бжезинський; пер з англ. // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 5-15.
20. Бутенко А. П. От тоталитаризма к демократии: общее и специфическое. / А. П. Бутенко // Соц.-полит. журнал. – 1995. – № 6; 1996. – № 1–3.
21. Визначення та вимірювання демократії / за ред. Д. Бітема; пер. з англ. – Львів : Літопис, 2005. – 318 с.

22. Даймонд Л. Прошла ли третья волна демократизации? / Л. Даймонд; пер с англ. // Полис. – 1999. – № 1. – С. 10–25.
23. Данилов А. Н. Переходное общество : Проблемы системной трансформации / А.Н. Данилов – Минск: ООО «Харвест», 1998. – 432 с.
24. Елизаров В. П. Восточная Европа и Латинская Америка : две модели демократизации / В. П. Елизаров // Pro et Contra. – 1998. – № 3. – С. 99–111.
23. Капустин Б. Г. Конец «транзитологии»? (О теоретическом осмыслении первого посткоммунистического десятилетия) / Б. Г. Капустин // Полис. – 2001. – № 4. – С. 6–26.
24. Кульчицкий С. В. Антикомуністичні революції: 1991 рік, 2004 рік... Що далі? / С. В. Кульчицкий // Історія України. – 2005. – № 7. – С. 1–7.
25. Куц Г. М. Ліберальні трансформації політичного простору / Г. М. Куц : монографія – Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2011. – 300 с.
26. Линц Х. «Государственность», национализм и демократизация / Х. Линц, А. Степан // Полис. – 1997. – № 5. – С. 9–30.
27. Макфол М. Пути трансформации посткоммунизма. Сравнительный анализ демократического прорыва в Сербии, Грузии и Украине; пер с англ. / М. Макфол // Pro et Contra. – 1995. – №5. – С. 92–107.
28. Мельвиль А. Ю. О траекториях посткоммунистических трансформаций / А. Ю. Мельвиль // Полис. – 2004. – № 2. – С. 64–75.
29. Мельвиль А. Ю. Опыт теоретико-методологического синтеза структурного и процедурного подходов к демократическим транзитам / А. Ю. Мельвиль // Полис. – 1998. – № 2. – С. 6–38.
30. Олсон М. Влада і процвітання. Подолання комуністичних і капіталістичних диктатур / М. Олсон; пер з англ. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 174 с.
31. Основы демократії : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / за заг. ред. А. Ф. Колодій. – К. : вид-во «Ай Бі», 2002. – 684 с.
34. Політологія посткомунізму : політичний аналіз посткомуністичних суспільств / В. Полохало (керів. авт. колективу). – К. : Політична думка, 1995. – 368 с.
35. Поліщук І. О. Еволюція культури політичних виборів в Україні : монографія / І. О. Поліщук. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 325 с.
36. Романюк О. Виборчі системи посткомуністичних країн : проблема раціональності в контексті демократичного транзиту / О. Романюк // Політичний менеджмент. – 2007. – Спеціальний випуск. – С. 186–196.
37. Романюк О. «Кінець транзитології» чи криза її первісної парадигми? / О. Романюк // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 3-15.
38. Романюк О. Моделі державного правління : світовий досвід та реалії посткомуністичних суспільств / О. Романюк // Політичний менеджмент. – 2008. – № 4. – С. 74–87.
39. Романюк О. Моделі посткомуністичних трансформацій / О. Романюк // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3 – С. 35-50.
40. Романюк О. І. Національне питання в контексті проблем посттоталітарної трансформації українського суспільства / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – №504. – Серія «Історія України», вип. 4. – Х., 2001. – С. 238–245.
41. Романюк О. І. Посткомуністичні трансформації : системний аналіз структурних особливостей / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – №.839 – Серія : «Питання політології», вип. 14 : зб. наук. праць. – Х., 2009. – С. 40–48.
42. Романюк О. І. Посттоталітарна трансформація як специфічний тип демократичного транзиту / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — № 518. – Серія «Питання політології», вип. 3 : зб. наук. праць. – Х., 2001.– С. 71–78.

43. Романюк О. І. Про історичні межі, структуру та особливості змісту процесу трансформації комуністичних суспільств / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 785. – Серія: «Питання політології», вип. 10 : зб. наук. праць. – Х., 2007. – С. 23–30.
44. Романюк О. І. Проблема придатності парадигми транзитології до аналізу посткомуністичних трансформацій / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 1013. – Серія «Питання політології», вип. 21 : зб. наук. праць. – Х., 2012. – С. 31–36.
45. Романюк О. І. Проблема типологізації політичних режимів в контексті аналізу демократичних транзитів / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 555. – Серія «Питання політології», вип. 9 : зб. наук. праць. – Х., 2002. – С. 16–25.
46. Романюк О. Суспільно-політичні трансформації в новоутворених посткомуністичних країнах : спроба системного аналізу / О. Романюк // Людина і політика. – 2003. – № 5. – С. 3–11.
47. Романюк О. Транзитивні демократії : про визначення характеру політичних режимів перехідних суспільств / О. Романюк // Людина і політика. – 2004. – № 2. – С. 23–30.
48. Романюк О. І. Трансформація посткомуністичних суспільств : методологічні проблеми дослідження / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 790. – Серія : «Питання політології», вип. 9 : зб. наук. праць. – Х., 2007. – С. 240–247.
49. Романюк О. І. Третя «зворотна хвиля» демократизації сучасного світу вже почалася? / О. І. Романюк // Вісник НЮА України ім. Ярослава Мудрого : серія філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2010. – № 6. – С. 157–167.
50. Романюк О. І. «Четверта хвиля»? До питання про місце посткомуністичних трансформацій в процесі демократизації сучасного світу / О. І. Романюк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 825. – Серія : «Питання політології», вип. 13 : зб. наук. праць. – Х., 2008. – С. 101–108.
51. Романюк О. Чи може зріла демократія бути неліберальною? / О. Романюк // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2. – С. 73–87.
52. Скидельски Р. Дорога от рабства. Об экономических и политических последствиях краха коммунизма / Р. Скидельски; пер с англ. – М. : Ad Marginem, 1998. – 238 с.
53. Стрижевская Ю. Переходы от авторитарных режимов / Ю. Стрижевская // Общественные науки и современность. – 1992. – № 5. – С. 145–154.
54. Угрин Л. Перехідні періоди / Л. Угрин // Основи політичної науки: Курс лекцій. / За ред. Б. Кухти. – Ч.2 : Політичні процеси, системи та інститути. – Львів: Кальварія, 1997. – С. 46–51.
55. Фадеев Д. А. От авторитаризма к демократии : закономерности переходного периода / Д. А. Фадеев // Полис. – 1993. – № 1–2. – С. 117–123.
56. Харитонов О. Г. Генезис демократии (Попытка реконструкции логики транзитологических моделей) / О. Г. Харитонов // Полис. – 1996. – № 5. – С. 70–78.

Англійською мовою

57. Agh, A. The «Comparative Revolutions» and the Transitions in Central and South Europe / A. Agh // Journal of Theoretical Politics. – Vol. 5 – 1993. – No. 2. – P. 231–252.
58. Brzezinski, Z. The Grand Failure : the Birth and Death of Communism in the Twentieth Century / Z. Brzezinski. – N. Y : Collier books, 1990. – 304 p.
59. Bunce, V. Comparing East and South / V. Bunce // Journal of Democracy. – Vol. 6.– 1995. – No. 3. – P. 87–100.
60. Diamond, L. Developing Democracy : Toward Consolidation / L. Diamond. – Baltimore (MD), L. : Johns Hopkins University Press, 1999. – XVI, 362 p.

70. Kuzio, T. «Nationalizing State» or Nation Building? A Critical Review of the Theoretical Literature and Empirical Evidence / T. Kuzio // Nations and Nationalism. – Vol. 7. – 2001. – No 2. – P. 135–154.
71. Kuzio, T. Transition in Post-Communist States : Triple or Quadruple / T. Kuzio // Politics. – Vol. 1. – 2001. – No. 3. – P. 168–177.
72. Liberalization and Democratization : Change in the Soviet Union and Eastern Europe / ed. by N. Bermeo. – Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1992. – 205 p.
73. Linz, J. J. Problems of Democratic Transition and Consolidation : Southern Europe, South America and Post-Communist Europe / J. J. Linz, A. Stepan. – Baltimore (MD), L. : Johns Hopkins University Press, 1996. – 479 p.
74. McFaul, M. The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship : Noncooperative Transitions in the Postcommunist World / M. McFaul // World Politics.– Vol. 54. – 2002. –No. 2. – P. 212–244.
75. O'Donnell, G. Transition from Authoritarian Rule : Tentative Conclusions about Uncertain Democracies / G. O'Donnell, P. C. Schmitter.– Baltimore (MD), L. : Johns Hopkins University Press, 1986. – XII, 81 p.
76. Offe, C. Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe / C. Offe // Social Research. – Vol. 58. – 1991. – No. 4. – P. 854–892.
- 77 Rustow, D. A. Transition to Democracy – Toward a Dynamic Model / D. A. Rustow // Comparative Politics. – Vol. 2. – 1970. – No. 3. – P. 337-363.

Електронні ресурси

78. Веб-сайт Міжнародної правозахисної організації «Freedom House». – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org>
79. Веб-сайт Дослідницької компанії «Economist Intelligence Unit» (аналітичного підрозділу британського журналу «Economist») – www.eiu.com

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Авторитаризм – тип політичного режиму, що на шкалі політичних режимів посідає проміжне місце між тоталітаризмом та демократією, оскільки за характеристикою політичної сфери він ближче до тоталітаризму, а за характеристиками позаполітичних сфер – ближче до демократії.

Бінарна трансформація – поняття, що характеризує трансформаційний процес в новоутворених посткомуністичних державах, в межах якого відбуваються дві трансформації: 1) соціально-політична (перехід від тоталітарної системи до, в ідеалі, демократичної); 2) національно-політична (перехід від стану частини багатонаціональних державних утворень до суверенної національної державності).

Громадянське суспільство – поняття, що виникло як певна альтернатива поняттю «держава», яким характеризується соціальний простір, де відносини між людьми не опосередковуються державною владою, де громадяни вільно взаємодіють між собою як політично незалежні суб'єкти.

Демократизація – поняття, яким характеризуються: 1) процес переходу до демократії; 2) процес вдосконалення демократичного врядування; 3) другий етап процесу переходу до демократії, на якому відбувається інституціоналізація конкурентного механізму спадкування політичної влади.

Демократія дефектна – політичний режим, що відповідає мінімальному критерію демократії, проте має суттєві відхилення від загально визнаних стандартів демократичного врядування.

Демократія електоральна – політичний режим, що характеризується таким ступенем громадянських свобод та політичних прав, який дозволяє проводити вільні вибори та на їх основі формувати урядову владу.

Демократія елітарна – політичний режим, за якого участь громадян у політичному житті зводиться лише до їх участі в політичних виборах, внаслідок чого формується політична еліта, яка в проміжок між виборами зосереджує в своїх руках усю повноту політичної влади.

Демократія ліберальна – вища стадія розвитку демократичного режиму, що характеризується реалізацією в повному обсязі громадянських свобод і політичних прав та надійним їх захистом з боку держави.

Демократія партисипаторна – політичний режим, який забезпечує постійну та реальну участь пересічних громадян у прийнятті політичних рішень.

Демократія політична – тип політичного режиму, за якого формування урядової влади відбувається на ґрунті вільних, конкурентних та загальних виборів.

Демократія процедурна – нижча стадія розвитку демократичного режиму, на якій запроваджуються основні демократичні процедури спадкування влади (вільні й конкурентні вибори та формування за їх результатами урядової влади), проте ще несформоване структурне підґрунття його функціонування. Характеризується нерозвинутістю громадянського суспільства, відсутністю масових демократичних партій та впливових груп політичного тиску, а також тим, що демократична культура ще не стала домінуючим полем політичної культури суспільства.

Демократія структурна – вища стадія розвитку демократичного режиму, на якій демократія функціонує на власній структурній основі. Характеризується розвиненим громадянським суспільством, наявністю масових демократичних партій та впливових груп політичного тиску, домінуванням демократичної політичної культури.

Концепція експорту демократії – концепція, що містилася в теорії деколонізації, відповідно якої демократію в постколоніальних країнах можна запровадити через інсталяцію до їх політичних систем інститутів та норм, притаманних західним демократіям.

Концепція структурного детермінізму – концепція, що містилася в теорії модернізації, відповідно якої необхідними умовами переходу до демократії є розбудова ринкової моделі економіки та формування потужного середнього (особливо міського) класу.

Криза транзитології – парадигмальна криза, що виникла на початку 1990-х рр. внаслідок невідповідності багатьох постулатів транзитологічної парадигми реаліям посткомуністичних трансформацій.

Лібералізація – поняття, яким характеризуються: 1) розширення громадянських свобод та політичних прав; 2) перший етап процесу переходу до демократії, який за своїм змістом являє інституціоналізацію громадянських свобод без трансформації владного апарату, що залишається здатним контролювати ситуацію.

Модернізація політична – складова загального процесу модернізації суспільства, зміст якого становить перехід від аграрного типу цивілізації до індустріального. Сутність політичної модернізації полягає в переході від недемократичних форм врядування до політичної демократії.

Посткомунізм – період суспільного розвитку, що настає після загибелі комуністичного режиму, зміст якого полягає в подоланні наслідків його функціонування.

Системна адаптація – поняття, що характеризує характер змін в позаполітичних сферах суспільного життя при переході від авторитаризму до демократії.

Системна трансформація – поняття, що характеризує зміну системних основ суспільного організму (суспільна трансформація) або його політичної сфери (політична трансформація).

Соціалізація демократії – третій етап процесу переходу до демократії етап, зміст якого полягає в інституціоналізації демократичної політичної поведінки.

Тоталітаризм – політичний режим, якому притаманні ідеократія, суспільний монополізм та повне (або майже повне) удержавлення суспільного життя.

Транзит демократичний – один з різновидів політичного транзиту, зміст якого полягає в переході від певного недемократичного режиму до політичної демократії.

Транзит політичний – процес переходу від одного типу політичного режиму до іншого.

Транзитивна модель – модель (ідеальний тип) певного транзитивного процесу, що концентрує увагу на найбільш суттєвих чинниках його розвитку.

Транзитологічна парадигма – комплекс теоретичних положень, методологічних принципів, понять і уявлень, покладених в підґрунтя транзитології.

Транзитологія – напрям політичної науки, що спеціалізується на дослідженні політичних переходів (транзитів), приділяючи головну увагу переходам до демократії

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Об'єкт та предмет політичної транзитології.
2. Поняття «перехідність», «перехідні процеси», «перехідні суспільства» як категорії політичної транзитології.
3. Поняття «політичний транзит», «політична трансформація», «політична модернізація».
3. Специфіка застосування методів політичної науки до аналізу політичних переходів.
4. Емпіричні показники перебігу транзитивних процесів моніторингових програм «Freedom in the World» та «Nations in Transit».
5. Основні етапи становлення транзитологічних знань.
6. Концепція експорту демократії в теорії деколонізації.
7. Концепція структурного детермінізму в теорії політичної модернізації.
8. Виникнення політичної транзитології.
9. Данкварт Растов – фундатор політичної транзитології.
10. Праця Гілл'єрмо О'Доннелла і Філіппа Шміттєра «Переходи від авторитарного правління : спроба висновків стосовно нестійких демократій».
11. Закономірні етапи переходів до демократії в транзитологічній парадигмі.
12. Лібералізація як початковий етап переходів до демократії.
13. Розстановка політичних сил на етапі лібералізації.
14. Демократизація як вирішальний етап переходів до демократії.
15. Співвідношення політичних сил на етапі демократизації.
16. Соціалізація як заключний етап переходів до демократії.
17. Криза транзитології, її причини та шляхи виходу з неї.
18. Основні напрями подальшого розвитку транзитології в сучасних умовах.
19. Концепції «подвійного», «потрійного» та четвертного» переходу.
20. Невідповідність посткомуністичних трансформацій попереднім політичним переходам у транзитологічній літературі.
21. Особливості посткомуністичних трансформацій в роботі Майкла Макфола «Четверта хвиля демократії та диктатури : неузгоджені переходи в посткомуністичному світі».
22. Структурні відмінності вихідних позицій посткомуністичних трансформацій від вихідних позицій попередніх політичних переходів.
23. Посткомуністичні трансформації як перехід від тоталітарних режимів.
24. Концептуальні підходи до поняття «посттоталітаризм».
25. Посткомуністичні трансформації як перехід від багатонаціональних державних утворень до суверенної національної державності.

26. Бінарна структура трансформаційного процесу в новоутворених посткомуністичних державах.
27. Особливості політичного конфлікту та розстановки політичних сил в умовах новоутвореної посткомуністичної державності.
28. Посткомуністичні революції як новий тип політичних революцій.
29. Відмінність посткомуністичних революцій початку XXI століття від антикомуністичних революцій кінця XX століття.
30. Збройні та «оксамитові» революції на посткомуністичному просторі.
31. Метод моделювання в політичній науці. Статичні та динамічні моделі.
32. Відмінність моделей переходів до демократії від авторитарних режимів від моделей посткомуністичних трансформацій.
33. Моделі переходів від авторитарних режимів Семюела Гантінгтона.
34. Модель прямого переходу від тоталітаризму до демократії;
35. Модель переходу від тоталітаризму до демократії зі затримкою.
36. Двофазова модель переходу від тоталітаризму до демократії.
37. Модель циклічних коливань між демократією та авторитаризмом.
38. Модель переходу від тоталітаризму до авторитаризму.
39. Модель зворотного розвитку. Поняття «неототалітаризм».
40. Пояснення трансформаційних моделей в контексті функціонального та структурного підходів.
41. Уявлення про інституційні чинники, що сприятливі для усталення демократії, в транзитологічній літературі.
42. Проблема взаємодії президентської та парламентської влади в транзитивних суспільствах.
43. Системи державного правління посткомуністичних країн та їх вплив на перебіг трансформаційного процесу.
44. Політичні режими перехідних країн та форми державного устрою.
45. Шляхи децентралізації влади в умовах унітарного державного устрою.
46. Форми державного устрою посткомуністичних країн.
47. Переваги та недоліки основних типів виборчих систем у транзитологічній літературі.
48. Кореляційна залежність характеру політичного режиму від типу виборчої системи. Виборчі системи посткомуністичних країн.
49. Проблема державного правління, державного устрою та виборчої системи в Україні.
50. Демократизація як провідна тенденція сучасного світового політичного розвитку.
51. Хвильова концепція демократизації сучасного світу Семюела Гантінгтона.
52. Поняття «хвиля демократизації» та «зворотна хвиля» («відлив»).
53. Семюел Гантінгтон про початок процесу демократизації сучасного світу.
54. Семюел Гантінгтон про три хвилі демократизації та дві зворотні хвилі.
55. Семюел Гантінгтон про причини «третьої хвилі» переходів до демократії.
56. Особливості нових демократій посткомуністичного періоду.
57. Концепція «четвертої хвилі» політичних переходів Майкла Макфола та проблема її коректності.
58. Статистичний аналіз світового політичного розвитку після 1974 року.
59. Гіпотеза третьої зворотної хвилі.
60. Вплив світових економічних криз на формування хвиль політичних переходів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ «ПОЛІТИЧНА ТРАНЗИТОЛОГІЯ»

Хто з політичних науковців вважається фундатором транзитології? (1+; 4–)

- а) Артур Бентлі
- б) Девід Істон

- в) Гебріел Алмонд
- г) Данкварт Растов
- д) Хуан Лінц

Коли виникла політична транзитологія? (1+; 4-)

- а) у середині XIX століття
- б) у 1950-1960-ті роки
- в) у 1970-1980-ті роки
- г) у 1990-ті роки
- д) на початку XXI століття

Що є об'єктом транзитології? (1+; 4-)

- а) політичні системи
- б) політичні переходи
- в) політична культура
- г) політична поведінка
- д) політична участь

Які політичні характеристики моніторяться за програмою Freedom House «Freedom in the World»? (3+; 2-)

- а) майнові права
- б) політичні права
- в) громадянські свободи
- г) наявність електоральної демократії
- д) ступінь консолідації політичних режимів

Який обсяг територіальних утворень моніториться за програмою Freedom House «Freedom in the World»? (2+; 3-)

- а) усі сучасні країни світу
- б) тільки постколоніальні країни
- в) тільки посткомуністичні країни
- г) залежні та спірні території
- д) тільки нові демократії

Які територіальні утворення моніторяться за програмою Freedom House «Nations in Transit»? (1+; 4-)

- а) усі сучасні країни світу
- б) тільки постколоніальні країни
- в) тільки посткомуністичні країни
- г) залежні та спірні території
- д) усі нові демократії

Які статусні характеристики одержують країни за моніторингом Freedom House «Freedom in the World»? (3+; 2-)

- а) вільна країна
- б) частково вільна країна
- в) невольна країна
- г) домініон
- д) колонія

Які типи демократичних режимів вирізняються за моніторингом Freedom House «Nations in Transit»? (2+; 3-)

- а) електоральна демократія
- б) консолідована демократія
- в) напівконсолідована демократія
- г) неконсолідована демократія
- д) процедурна демократія

Які типи авторитарних режимів вирізняються за моніторингом Freedom House «Nations in Transit»? (2+; 3–)

- а) праві авторитарні режими
- б) ліві авторитарні режими
- в) неконсолідовані авторитарні режими
- г) напівконсолідовані авторитарні режими
- д) консолідовані авторитарні режими

Які концепції щодо переходу до демократії передували політичній транзитології? (2+; 3–)

- а) концепція громадянського суспільства в ліберальній теорії
- б) концепція експорту демократії в теорії деколонізації
- в) концепція політичної системи в біхевіоральній політології
- г) концепція політичної культури в біхевіоральній політології
- д) концепція структурного детермінізму в теорії політичної модернізації

Які фази переходів до демократії вирізняв Данкварт Растов у своїй статті «Переходи до демократії: спроба динамічної моделі»? (3+; 2–)

- а) підготовча фаза
- б) фаза прийняття рішень
- в) фаза революції
- г) фаза еволюції
- д) фаза звикання

Які закономірні етапи переходів до демократії вирізняли Гільєрмо О'Доннелл і Філіпп Шміттер у своїй праці «Переходи до демократії. Спроба висновків стосовно нестійких демократій»? (3+; 2–)

- а) лібералізація
- б) стабілізація
- в) уніфікація
- г) демократизація
- д) соціалізація

Що становить зміст етапу «лібералізації» в процесі переходів до демократії? (1+; 4–)

- а) інституціоналізація громадянських свобод без трансформації владного апарату
- б) інституціоналізація громадянських свобод за трансформації владного апарату
- в) інституціоналізація конкурентного механізму здобуття урядової влади
- г) інституціоналізація судової влади
- д) інституціоналізація демократичної політичної поведінки

Що становить зміст етапу «демократизації» в процесі переходів до демократії? (1+; 4–)

- а) інституціоналізація громадянських свобод без трансформації владного апарату
- б) інституціоналізація громадянських свобод за трансформації владного апарату
- в) інституціоналізація конкурентного механізму здобуття урядової влади
- г) інституціоналізація судової влади

д) інституціоналізація демократичної політичної поведінки

Що становить зміст етапу «соціалізації» в процесі переходів до демократії? (1+; 4–)

- а) інституціоналізація громадянських свобод без трансформації владного апарату
- б) інституціоналізація громадянських свобод за трансформації владного апарату
- в) інституціоналізація конкурентного механізму здобуття урядової влади
- г) інституціоналізація судової влади
- д) інституціоналізація демократичної політичної поведінки

Який політичний режим на думку Гіл'єрмо О'Доннелла і Філіппа Шміттєра виникає на стадії лібералізації? (1+; 4–)

- а) опікунська демократія
- б) електоральна демократія
- в) ліберальна демократія
- г) структурна демократія
- д) консолідована демократія

Який політичний режим виникає на стадії демократизації? (1+; 4–)

- а) опікунська демократія
- б) електоральна демократія
- в) ліберальна демократія
- г) структурна демократія
- д) консолідована демократія

Як характеризується політичний режим, що виникає внаслідок соціалізації демократизації? (2+; 3–)

- а) опікунська демократія
- б) електоральна демократія
- в) ліберальна демократія
- г) неконсолідована демократія
- д) консолідована демократія

На які табори відповідно О'Доннеллу і Шміттєру диференціюються політичні сили суспільства на етап лібералізації? (2+; 3–)

- а) авторитарний блок
- б) ліберальний блок
- в) національний блок
- г) народний блок
- д) опозиційний блок

Які передумови відповідно О'Доннеллу і Шміттєру потрібні для початку процесу політичного переходу? (4+; 1–)

- а) зростання в суспільстві незадоволення чинною владою та політична його поляризація
- б) виникнення політичної контреліти
- в) поява справжніх ліберальних демократів
- г) загострення боротьби між владою та опозицією
- д) розкол правлячої еліти

Які умови відповідно О'Доннеллу і Шміттєру необхідні для створення демократичного механізму успадкування урядової влади? (2+; 3–)

- а) перемога опозиції
- б) перемога правлячої еліти

- в) переговори між основними політичними силами суспільства
- г) зміна політичної культури суспільства
- д) укладання пактових угод

Які умови відповідно Гантінгтону сприяють соціалізації демократії (2+; 3–)

- а) монополізація влади ліберальною партією
- б) монополізація влади соціал-демократичною партією
- в) успішний хід демократичного процесу
- г) репресії проти антидемократичних сил
- д) організація спеціального навчання з метою прищеплення громадянам демократичних цінностей та ідеалів

Які групи всередині авторитарного блоку відповідно О'Доннеллу і Шміттеру виникають на етапі лібералізації? (2+; 3–)

- а) прибічники жорсткої лінії
- б) прибічники м'якої лінії
- в) помірні
- г) радикали
- д) ультрарадикали

Які групи всередині опозиційного блоку відповідно О'Доннеллу і Шміттеру виникають на етапі лібералізації? (2+; 3–)

- а) прибічники жорсткої лінії
- б) прибічники м'якої лінії
- в) помірні
- г) радикали
- д) ультрарадикали

Яке співвідношення між правлячою та опозиційною силами на думку О'Доннелла та Шміттера найбільше сприяє переходу до демократії? (1+; 4–)

- а) домінуюче
- б) гегемоністське
- в) рівноважне
- г) не рівноважне
- д) не стале

Який тип демократизації на думку О'Доннелла і Шміттера є більш сприятливим для переходу до демократії? (1+; 4–)

- а) демократизація справа
- б) демократизація зліва
- в) демократизація згори
- г) демократизація знизу
- д) демократизація ззовні

Яка подія є безсумнівним свідченням закінчення політичного транзиту? (1+; 4–)

- а) переобрання парламенту
- б) зміна урядової влади
- в) ухвалення нової конституції
- г) запровадження електоральної демократії
- д) консолідація нового типу політичного режиму

Що в 1990-ті роки зумовило кризу транзитології? (1+; 4–)

- а) зникнення недемократичних режимів
- б) зникнення демократичних режимів
- в) розпад колоніальної системи
- г) невідповідність багатьох положень транзитологічної парадигми реаліям посткомуністичних трансформацій
- д) небажання політологів працювати над цією проблемою

Які положення первинної парадигми транзитології піддав сумніву Томас Каротерс у своїй статті «Кінець транзитологічної парадигми»? (3+; 2–)

- а) про три закономірних етапи процесу демократизації
- б) про можливість розбудови ліберальної демократії в незахідних суспільствах
- в) про заперечення суттєвого впливу економічних, соціальних і інституціональних умов та спадків на процеси політичних переходів
- г) про те, що розбудова держави є другорядним чинником у процесі становлення демократії
- д) про те, що партійна система не відіграє великої ролі у процесі політичних переходів

Які відмінності посткомуністичних трансформацій від переходів до демократії країн Південної Європи та Латинської Америки вирізняв Майкл Макфол у своїй статті «Четверта хвиля демократії та диктатури ...»? (3+; 2–)

- а) у країнах Південної Європи та Латинської Америки політичні переходи здійснювалися до демократії, в посткомуністичному світі – як до демократії, так і до диктатури
- б) у країнах Південної Європи та Латинської Америки політичні переходи здійснювалися як до демократії, так і до диктатури, в посткомуністичному світі – до демократії
- в) у країнах Південної Європи та Латинської Америки політичні переходи мали революційний, неузгоджений характер, в посткомуністичному світі – еволюційний узгоджений.
- г) у країнах Південної Європи та Латинської Америки політичні переходи мали еволюційний, узгоджений характер, в посткомуністичному світі – революційний, неузгоджений
- д) у країнах Південної Європи та Латинської Америки демократизації сприяла рівновага сил між старою елітою та опозицією, в посткомуністичному світі – перевага опозиційних сил

Чому Макфол охарактеризував посткомуністичні переходи як «неузгоджені»? (1+; 4–)

- а) у процесі посткомуністичних переходів не було досягнуто згоди між лідерами опозиції
- б) у процесі посткомуністичних переходів не було згоди всередині старої еліти
- в) у процесі посткомуністичних переходів не було укладено пактів, що інституціонували демократичний механізм здійснення політичної влади
- г) у процесі посткомуністичних переходів вирішальну роль відіграло політичне насильство
- д) у процесі посткомуністичних переходів не було узгоджено дій між демократичними силами різних країн

Які тенденції впливу розстановки політичних сил на перебіг посткомуністичних переходів виявив Макфол у своїй статті «Четверта хвиля демократії та диктатури ...»? (3+; 2–)

- а) рівновага сил – демократія
- б) перевага сил на боці опозиції – демократія
- в) перевага сил на боці старої еліти або опозиції – збереження автократичного режиму або громадянська війна

- г) перевага сил на боці старої еліти – нова форма автократії
- д) рівновага сил – часткова, нестабільна демократія, автократія, громадянська війна

У якій праці була ґрунтовно опрацьована концепція «подвійного переходу»? (1+; 4–)

- а) статті Данкварта Раствова «Переходи до демократії: спроба динамічної моделі»
- б) книзі Гільєрмо О'Доннелла і Філіппа Шміттера «Переходи до демократії. Спроба висновків стосовно нестійких демократій».
- в) книзі Адама Пшеворського «Демократія і ринок: політичні й економічні реформи у Східній Європі та Латинській Америці»
- г) статті Клауса Оффе «Капіталізм через демократичний проект? Теорія демократичного повороту через потрійний перехід у Центрально-Східній Європі»
- д) статті Тараса Кузьо «Перехід у посткомуністичних державах: потрійний чи четвертий?».

У якій праці було висунуто концепцію «потрійного переходу»? (1+; 4–)

- а) статті Данкварта Раствова «Переходи до демократії: спроба динамічної моделі»
- б) книзі Гільєрмо О'Доннелла і Філіппа Шміттера «Переходи до демократії. Спроба висновків стосовно нестійких демократій»
- в) книзі Адама Пшеворського «Демократія і ринок: політичні й економічні реформи у Східній Європі та Латинській Америці»
- г) статті Клауса Оффе «Капіталізм через демократичний проект? Теорія демократичного повороту через потрійний перехід у Центрально-Східній Європі»
- д) статті Тараса Кузьо «Перехід у посткомуністичних державах: потрійний чи четвертий?»

У якій праці було висунуто концепцію «четвертного переходу»? (1+; 4–)

- а) статті Данкварта Раствова «Переходи до демократії: спроба динамічної моделі»
- б) книзі Гільєрмо О'Доннелла і Філіппа Шміттера «Переходи до демократії. Спроба висновків стосовно нестійких демократій».
- в) книзі Адама Пшеворського «Демократія і ринок: політичні й економічні реформи у Східній Європі та Латинській Америці»
- г) статті Клауса Оффе «Капіталізм через демократичний проект? Теорія демократичного повороту через потрійний перехід у Центрально-Східній Європі»
- д) статті Тараса Кузьо «Перехід у посткомуністичних державах: потрійний чи четвертий?».

У чому виявився вихід транзитології за межі своїх парадигмальних обмежень в процесі осмислення посткомуністичних трансформацій? (3+; 2–)

- а) до аналізу політичних переходів було включено соціально-економічні чинники
- б) до аналізу політичних переходів було включено процедурні чинники
- в) до аналізу політичних переходів було включено національно-державні чинники
- г) до аналізу політичних переходів було включено соціокультурні чинники
- д) до аналізу політичних переходів було включено режимні чинники

Коли почався процес лавинного краху комуністичних режимів? (1+; 4–)

- а) у 1953 році
- б) у 1985 році
- в) у 1989 році
- г) у 1991 році
- д) у 2000 році

У якій країні комуністичний режим було скинуто внаслідок народного повстання, яке набуло збройного характеру? (1+; 4–)

- а) у Польщі
- б) в Угорщині
- в) у Румунії
- г) у Чехо-Словаччині
- д) у Болгарії

Яка з колишніх комуністичних країн стала першою, де був створений некомуністичний уряд? (1+; 4–)

- а) Угорщина
- б) Польща
- в) Чехо-Словаччина
- г) Болгарія
- д) СРСР

У яких країнах комуністичні режими було скинуто внаслідок «оксамитових» революцій? (3+; 2–)

- а) у Польщі
- б) у Східній Німеччині
- в) у Румунії
- г) у Чехо-Словаччині
- д) у Болгарії

У яких країнах комуністичні режими зникли реформістським шляхом (2+; 3–)

- а) у Чехо-Словаччині
- б) у Польщі
- в) Угорщині
- в) у Болгарії
- г) у Румунії
- д) у Югославії

У яких країнах комуністичні режими загинули внаслідок розпаду багатонаціональних державних утворень (2+; 3–)

- а) у Чехо-Словаччині
- б) у Румунії
- в) у СРСР
- г) в Югославії
- д) в Албанії

Скільки посткомуністичних країн нараховується на сьогодні? (1+; 4–)

- а) 8
- б) 28
- в) 29
- г) 30
- д) 34

Скільки посткомуністичних країн виникло внаслідок розпаду СРСР? (1+; 4–)

- а) 8
- б) 10
- в) 12
- г) 15

д) 30

Скільки посткомуністичних країн виникло внаслідок розпаду Югославії? (1+; 4–)

- а) 5
- б) 6
- в) 7
- г) 8
- д) 15

Скільки посткомуністичних країн є новоутвореними державами, які виникли внаслідок Розпаду СРСР, Югославії та «оксамитового розлучення» Чехо-Словаччини? (1+; 4–)

- а) 7
- б) 15
- в) 24
- г) 30
- д) 34

Які структурні характеристики мали переходи до демократії країн Південної Європи та Латинської Америки? (2+; 3–)

- а) перехід здійснювався від авторитарних режимів
- б) перехід здійснювався від тоталітарних режимів
- в) перехід здійснювався в умовах сталої державності
- г) перехід здійснювався в умовах новоутвореної державності
- д) перехід здійснювався в умовах постколоніалізму

Які структурні особливості притаманні посткомуністичним трансформаціям? (2+; 3–)

- а) перехід здійснювався від авторитарних режимів
- б) перехід здійснювався від тоталітарних режимів
- в) перехід здійснювався в умовах сталої державності
- г) перехід здійснювався переважно в умовах новоутвореної державності
- д) перехід здійснювався в умовах постіндустріального характеру економіки

Який характер державності має більшість посткомуністичних країн? (1+; 4–)

- а) споконвічний
- б) сталий
- в) новоутворений
- г) створений згори
- д) створений знизу

Чому в переважній більшості посткомуністичних країн трансформаційні процеси мають бінарну структуру? (2+; 3–)

- а) тому, що переважна більшість посткомуністичних країн є новоутвореними державами
- б) тому, що більшість посткомуністичних країн спочатку переходять до авторитаризму, а потім до демократії
- в) тому, що більшість посткомуністичних країн спочатку переходять до демократії, а потім повертаються до авторитаризму
- г) тому, що більшість посткомуністичних країн постійно коливаються між авторитаризмом і демократією
- д) тому що в них, процес переходу від тоталітаризму сполучається з процесом розбудови державності

Які тенденції політичної ідентифікації членів суспільства існують у новоутворених посткомуністичних державах? (4+; 1–)

- а) усвідомлення себе громадянами нової, національної держави
- б) усвідомлення себе громадянами колишнього багатонаціонального утворення
- в) усвідомлення представниками національних меншин себе як громадян своєї історичної батьківщини
- г) позиціонування представниками національних меншин себе як громадян певного регіону країни, який повинен здобути політичну автономію або державний суверенітет
- д) позиціонування себе представниками міжнародної спільноти

Які політичні сили утворюють конфігурацію конфлікту в новоутворених посткомуністичних країнах? 4+; 1–)

- а) національно-демократичного спрямування
- б) імперсько-тоталітарного спрямування
- в) уніоністсько-ліберального спрямування
- г) національно-автократичного спрямування
- д) міжнародного спрямування

Які «реляційні поля» на думку Роджерса Брубейкера зумовлюють розвиток національно-політичного конфлікту в новоутворених посткомуністичних державах? (3+; 2–)

- а) поле комуністичного минулого
- б) поле національних меншин
- в) поле міжнародної спільноти
- г) поле новоутворених держав, де мешкають національні меншини
- д) поле «зовнішніх національних батьківщин», до яких «належать національні меншини

Хто увів у науковий оббіг поняття «посттоталітаризм»? (1+; 4–)

- а) Ханна Арендт
- б) Збігнев Бжезинський
- в) Реймон Арон
- г) Хуан Лінц
- д) Майкл Кертис

Які концептуальні підходи існують до визначення сутності поняття «посттоталітаризм»?

(3+; 2–)

- а) посттоталітаризм як післясталінський комунізм
- б) посттоталітаризм як процес дефашизації Італії та денацифікації Німеччини після другої світової війни
- в) посттоталітаризм як процес авторевізії тоталітарних суспільств
- г) посттоталітаризм як тенденція повернення суспільств до свого тоталітарного минулого
- д) посттоталітаризм як період позбавлення суспільства від тоталітарних нашарувань

Які позиції є провідними при розробці моделей транзитивних процесів? (3+; 2–)

- а) якість вихідного пункту транзитивного процесу
- б) тип системи державного правління
- в) тип виборчої системи
- г) якість кінцевого пункту транзитивного процесу
- д) траєкторія руху від старої якості до нової

У яких країнах посткомуністичні трансформації відбулися за моделлю «прямого переходу до демократії»? (3+; 2-)

- а) Польща,
- б) Чехія
- в) Словаччина
- г) Угорщина
- д) Хорватія

У чому полягає сутність моделі «прямого переходу до демократії»? (1+; 4-)

- а) наприкінці свого існування комуністичний режим набуває якість ліберальної демократії
- б) наприкінці свого існування комуністичний режим набуває якість електоральної демократії
- в) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим зразу ж набуває якість ліберальної демократії
- г) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим зразу ж набуває якість електоральної демократії, яка невдовзі перетворюється на ліберальну демократію
- д) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим зразу ж набуває якість ліберальної демократії, яка невдовзі перетворюється на електоральну демократію

У чому полягає сутність моделі «переходу до демократії з затримкою»? (1+; 4-)

- а) наприкінці свого існування комуністичний режим набуває якість електоральної демократії, яка швидко перетворюється на ліберальну демократію
- б) наприкінці свого існування комуністичний режим набуває якість електоральної демократії, яка через значний проміжок часу перетворюється на ліберальну демократію
- в) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим зразу ж набуває якість електоральної демократії, яка через значний проміжок часу перетворюється на ліберальну
- г) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим зразу ж набуває якість електоральної демократії, яка швидко перетворюється на ліберальну
- д) після загибелі комуністичного режиму, політичний режим набуває авторитарну якість, яка в перспективі може перетворитися на демократичну

У чому полягає сутність «двофазової моделі» посткомуністичних трансформацій? (1+; 4-)

- а) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється авторитарний режим, який через певний проміжок часу змінюється на демократичний
- б) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється демократичний режим, який через певний проміжок часу змінюється на авторитарний
- в) у безпосередній зміні тоталітарного режиму на авторитарний
- г) у безпосередній зміні авторитарного режиму на демократичний
- д) у безпосередній зміні тоталітарного режиму на демократичний

У чому полягає сутність моделі «циклічних коливань»? (1+; 4-)

- а) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється авторитарний режим, який через певний проміжок часу змінюється на демократичний
- б) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється демократичний режим, який через певний проміжок часу змінюється на авторитарний
- в) у процесі посткомуністичних трансформацій тенденція до демократизації періодично змінюється авторитарною тенденцією
- г) у процесі посткомуністичних трансформацій тенденція до демократизації періодично змінюється тоталітарною тенденцією
- д) у процесі посткомуністичних трансформацій авторитарна тенденція періодично змінюється тоталітарною

У чому полягає сутність моделі «переходу до авторитаризму»? (1+; 4–)

- а) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється авторитарний режим, який через певний проміжок часу змінюється на демократичний
- б) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється демократичний режим, який через певний проміжок часу змінюється на авторитарний
- в) у процесі посткомуністичних трансформацій починає домінувати авторитарна тенденція
- г) у процесі посткомуністичних трансформацій відбувається формування нестійкого авторитарного режиму.
- д) у процесі посткомуністичних трансформацій відбувається формування та консолідація авторитарного режиму.

У чому полягає сутність моделі «зворотного розвитку»? (1+; 4–)

- а) після загибелі комуністичного режиму, набуває сили авторитарна тенденція
- б) через деякий час після загибелі комуністичного режиму, набуває сили тенденція реанімації тоталітарної системи
- в) після загибелі комуністичного режиму, влада залишається в руках колишніх комуністичних керівників
- г) після загибелі комуністичного режиму, в країні встановлюється монархічне правління
- д) після загибелі комуністичного режиму, в країні відновлюється інституція приватної власності

Якій зміст має поняття «неототалітаризм»? (1+; 4–)

- а) неототалітаризм – це повернення суспільно-політичної системи до класичної моделі лівого тоталітаризму
- б) неототалітаризм – це заміна лівої моделі тоталітаризму на праву
- в) неототалітаризм – це післясталінський комунізм
- г) неототалітаризм – це постфашистський капіталізм
- д) неототалітаризм – це тенденція зворотного руху суспільно-політичного розвитку в напрямі реанімації тоталітарних відносин

У яких країнах посткомуністичні трансформації відбулися за моделлю «переходу до демократії з затримкою»? (3+; 2–)

- а) Чехія
- б) Словаччина
- в) Угорщина
- г) Болгарія
- д) Хорватія

У яких країнах посткомуністичні трансформації відбулися за «двофазовою» моделлю? (2+; 3–)

- а) Словаччина
- б) Хорватія
- в) Сербія
- г) Чорногорія
- д) Болгарія

У яких країнах посткомуністичні трансформації відбуваються за моделлю «циклічних коливань між демократією та авторитаризмом»? (3+; 2–)

- а) Румунія
- б) Молдова

- в) Грузія
- г) Росія
- д) Україна

У яких країнах посткомуністичні трансформації відбулися за моделлю «переходу до авторитаризму»? (3+; 2-)

- а) Азербайджан
- б) Грузія
- в) Казахстан
- г) Росія
- д) Україна

Яким посткомуністичним країнам притаманна модель «зворотного розвитку»? (2+; 3-)

- а) Білорусь
- б) Вірменія
- в) Грузія
- г) Україна
- д) Туркменистан

Що наочно засвідчує закінченість процесу посткомуністичної трансформації? (1+; 4-)

- а) набуття політичним режимом якості електоральної демократії
- б) набуття політичним режимом гібридного характеру
- в) набуття політичним режимом неконсолідованого авторитарного характеру?
- г) набуття політичним режимом консолідованого авторитарного характеру
- д) набуття політичним режимом якості консолідованої демократії

У яких країнах відбулися посткомуністичні революції? (4+; 1-)

- а) у Румунії
- б) у Сербії
- в) у Грузії
- г) в Україні
- д) у Киргизстані

Чим посткомуністичні революції початку XXI століття відрізняються від антикомуністичних революцій кінця XX століття? (1+; 4-)

- а) антикомуністичні революції мали мирний характер, а посткомуністичні – збройний
- б) антикомуністичні революції мали збройний характер, а посткомуністичні – мирний
- в) антикомуністичні революції охопили більшу кількість країн, ніж посткомуністичні
- г) антикомуністичні революції охопили меншу кількість країн, ніж посткомуністичні
- д) антикомуністичні революції ставили своїм завданням повалення комуністичної влади, посткомуністичні – позбавлення від антидемократичних тенденцій посткомуністичного розвитку

Які події стали приводом посткомуністичних революцій 2000 р у Сербії, 2003 р. у Грузії, в 2004 р. в Україні, 2005 р. у Киргизстані? (2+; 3-)

- а) спроба фальшування результатів місцевих виборів
- б) спроба фальшування результатів президентських виборів
- в) спроба фальшування результатів парламентських виборів
- г) спроба фальшування парламентських рішень
- д) спроба фальшування президентських указів

Який зміст має поняття «оксамитова революція»? (1+; 4–)

- а) зміна влади відбувається під оксамитовими прапорами
- б) зміна влади відбувається без застосування будь-якого насильства з боку опозиції
- в) зміна влади відбувається без застосування будь-якого насильства з боку уряду
- г) зміна влади відбувається через масовий протестний тиск без застосування збройного насильства
- д) зміна влади відбувається зі застосуванням збройного насильства

Які системи державного правління виявилися сприятливими для переходу до демократії на посткомуністичному просторі (2+; 3–)

- а) парламентська
- б) парламентсько-президентська
- в) президентсько-парламентська
- г) президентська
- д) автократична

Які системи державного правління виявилися несприятливими для переходу до демократії на посткомуністичному просторі (3+; 2–)

- а) парламентська
- б) парламентсько-президентська
- в) президентсько-парламентська
- г) президентська
- д) автократична

Чому майже всі посткомуністичні країни мають унітарну форму державного устрою? (2+; 3–)

- а) унітарна форма сприяє демократизації
- б) унітарна форма сприяє подоланню корупції
- в) за унітарної форми легше ухвалювати політичні рішення та втілювати їх в життя
- г) федеративна форма криє в собі загрозу сепаратизму
- д) це сталося випадково

Яка проблема федеративного державного устрою існує в Росії? (1+; 4–)

- а) некерованість федерального центру суб'єктами федерації
- б) слабка керованість федерального центру суб'єктами федерації
- в) відсутність представництва суб'єктів федерації в парламенті
- г) надмірна залежність суб'єктів федерації від президентської вертикалі
- д) невизначеність кордонів між суб'єктами федерації

Які проблеми державного устрою існують в Боснії і Герцеговині? (2+;3–)

- а) відсутність конституційних засад державного устрою
- б) слабка керованість суб'єктами федерації з боку федерального центру
- в) відсутність загальнонаціонального парламенту
- г) відсутність загальнонаціонального уряду
- д) монополія трьох основних етнічних груп країни на представництво в федеральних структурах влади

Який тип виборчих систем став найсприятливішим для переходу до демократії на посткомуністичному просторі? (1+;4–)

- а) пропорційна система з закритими списками
- б) пропорційна система з відкритими списками

- в) мажоритарна система відносної більшості
- г) мажоритарна система абсолютної більшості
- д) змішана (пропорційно-мажоритарна) система

Які заходи були вжиті у Польщі, Словаччині, Чехії для подолання мультипартійності парламентської влади демократичним шляхом? (1+;4-)

- а) заборона створення виборчих блоків
- б) заборона створення виборчих блоків дрібними партіями
- в) встановлення вищого застережного бар'єру для виборчих блоків, ніж для одноосібних партій
- г) запровадження максимальної кількості партій, що можуть бути зареєстровані на виборах
- д) запровадження максимальної кількості партій, що можуть бути представлені в парламенті

Які заходи були вжиті в Сербії, Чорногорії, Словенії та Хорватії для подолання суперечностей між титульними етносами та національними меншинами? (2+;3-)

- а) обов'язкове представництво всіх національних меншин у парламенті
- б) надання представникам національних меншин більшості місць у парламенті
- в) надання представникам великих національних меншин квот на представництво в парламенті
- г) не поширення застережних бар'єрів на партії національних меншин
- д) заборона створювати партії національних меншин

Хто з політичних науковців є фундатором хвильової концепції переходів до демократії в сучасному світі? (1+; 4-)

- а) Данкварт Растов
- б) Гільєрмо О'Доннелл
- в) Філіпп Шміттер
- г) Адам Пшеворський
- д) Семюел Гантінгтон

Скільки хвиль демократизації в політичному розвитку сучасного світу вирізняв Гантінгтон? (1+; 4-)

- а) дві
- б) три
- в) чотири
- г) п'ять
- д) шість

Скільки зворотних хвиль у політичному розвитку сучасного світу вирізняв Гантінгтон? (1+; 4-)

- а) дві
- б) три
- в) чотири
- г) п'ять
- д) шість

Які країни перейшли до демократії протягом «першої хвилі» демократизації сучасного світу? (1+; 4-)

- а) індустріально розвинуті країни Західної Європи та Північної Америки
- б) країни Південної Європи та Латинської Америки

- в) постколоніальні країни Азії та Африки
- г) посткомуністичні країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи
- д) пострадянські країни

Що зумовило формування другої хвилі демократизації сучасного світу? (1+; 4–)

- а) поразка фашистсько-мілітаристського блоку в Другій світовій війні
- б) смерть Йосипа Сталіна
- в) «революція гвоздик» у Португалії
- г) утворення некомуністичного уряду Тадеуша Мазовецького в Польщі
- д) крах комуністичного режиму в СРСР

Які складові включала в себе «друга хвиля» демократизації сучасного світу? (4+; 1–)

- а) встановлення демократій під контролем окупаційної влади в країнах фашистсько-мілітаристського блоку
- б) відживлення демократії в західноєвропейських країнах, що були окуповані в роки Другої світової війни
- в) запровадження демократичного правління в низці латиноамериканських країн
- г) експорт демократії до постколоніальних країн
- д) демократизація посткомуністичних країн

Які країни переважали серед перехідних країн у перший період розвитку третьої хвилі політичних переходів? (2+; 3–)

- а) країни Південної Європи
- б) країни Латинської Америки
- в) постколоніальні країни Азії та Африки
- г) посткомуністичні країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи
- д) пострадянські країни

Які країни стали переважати серед перехідних країн у другий період розвитку третьої хвилі політичних переходів? (2+; 3–)

- а) країни Південної Європи
- б) країни Латинської Америки
- в) постколоніальні країни Азії та Африки
- г) посткомуністичні країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи
- д) пострадянські країни

З якої події за Гантінгтоном почалася «третья хвиля» демократизації сучасного світу? (1+; 4–)

- а) поразки фашистсько-мілітаристського блоку в Другій світовій війні
- б) смерті Йосипа Сталіна
- в) «революції гвоздик» у Португалії
- г) утворення некомуністичного уряду Тадеуша Мазовецького в Польщі
- д) краху комуністичного режиму в СРСР

Які методологічні недоліки має концепція «четвертої хвилі» політичних переходів Майкла Макфола? (3+; 2–)

- а) ігнорує статистичні показники розвитку світового політичного процесу
- б) ігнорує відмінність посткомуністичних трансформацій від попередніх переходів
- в) ігнорує те, що напередодні посткомуністичних трансформацій не відбулося зворотної хвилі політичних переходів

- г) у одну хвилину об'єднані переходи до демократії як посткомуністичних країн, так і постколоніальних.
- д) у одну хвилину об'єднані як переходи до демократії, так і переходи до недемократичних режимів

У якому році кількість демократичних режимів у світі вперше перевищило кількість недемократичних? (1+; 4-)

- а) у 1974 році
- б) у 1989 році
- в) у 1991 році
- г) у 1992 році
- д) у 2005 році

У якому році демократичні режими досягли в світі своєї найбільшої кількості? (1+; 4-)

- а) у 1989 році
- б) у 1992 році
- в) у 2001 році
- г) у 2005 році
- д) у 2013 році

Який вплив на світовий політичний процес справляють світові економічні кризи? (1+; 4-)

- а) світові економічні кризи сприяють руйнації тільки нестійких демократій
- б) світові економічні кризи сприяють руйнації тільки нестійких автократій
- в) світові економічні кризи сприяють руйнації нестійких політичних режимів, незалежно від того є вони демократіями або автократіями
- г) світові економічні кризи сприяють зміцненню політичних режимів
- д) світові економічні кризи не впливають на стійкість політичних режимів

Яка тенденція домінує в світовому політичному розвитку в останнє десятиліття? (2+; 3-)

- а) збільшення переходів до демократії
- б) зменшення переходів до демократії
- в) збільшення недемократичних режимів
- г) зменшення недемократичних режимів
- д) стабілізація кількості як демократичних, так і недемократичних режимів

Примітка: Кількість правильних та неправильних відповідей у різних питаннях є різною. Після формулювання питання у дужках наведено кількість правильних (+) та неправильних відповідей (-).